

עיונים לשבת פרשת לך לך עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

חסד של אברהם

הרב שאולי גרינפלד

לאדם מצב רוח טוב - זה חסד של אברהם אבינו. גם אם לא יכול לעשות [חסד] בכסף - מחייך. אדם יכול לעשות מצוות בלא כלום. 'וחיתה נפשי בגללך' - אומר רש"י: "יתנו לי מתנות", זה מה שחשוב לאברהם אבינו?! נכון, אברהם אבינו בלי מעשה חסד, זה לא חיים. תביאו כסף, שיוכל לעשות צדקה. הוא לא יכול לשבת בלי חסד. אברהם אבינו לא מסתפק בחיך. לפעמים זה קשה, גם לי יש מצוקות".

אברהם אבינו הוא איש של עשיית חסד, החסד הוא מהות חייו. ולכן ודאי שאברהם אבינו לא מחפש מתנות לעצמו, אברהם אבינו מחפש אמצעים שיאפשרו לו להמשיך ולהחזיק את מפעלי החסד שלו.

הרמב"ם כלל את מצוות גמילות חסדים בשני מצוות שונות. המצווה השמינית במצוות העשה בספר המצוות, עוסקת בכך שנצטוונו ללכת בדרכי ה', וכך ניסח אותה הרמב"ם³:

"הציווי שנצטוונו להידמות לו יתברך כפי יכולתנו, והוא אמרו⁴: 'וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו'. וכבר כָּפַל ציווי זה ואמר⁵: 'לִלְכַת בְּכָל דָּרְכָיו', ובא בפירוש עניין זה: 'מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום - אף אתה הֵיָה רחום, הקדוש ברוך הוא נקרא חנון - אף אתה הֵיָה חנון. הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק אף אתה הֵיָה צדיק. הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד - אף אתה הֵיָה חסיד' - זהו לשון ספרי⁶".

הקדוש ברוך הוא מתייחס את בריותיו בחסד וברחמים, ועקב כך מצופה גם מאיתנו להתייחס כך את הבריות האחרות.

התורה מספרת לנו, שבעקבות הרעב שהיה בארץ, מחליט אברהם לרדת למצרים. אברהם אבינו מבין שהמצרים עשויים להרוג אותו בכדי לקחת את שרה [שעוד נקראת שרי] אשתו, ולכן הוא מבקש ממנה להציג את עצמה כאחותו:

"אמרי נא אחתי למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך".

את המילים: 'למען ייטב לי בעבורך' מפרש רש"י באופן מפתיע:

"יתנו לי מתנות".

אברהם אבינו נאלץ להגיע למצרים בשל רעב, אשתו עומדת להילקח אל הלא-נודע, ומה שמעסיק אותו, זה שיתנו לו מתנות!?

הרב יצחק דדון, בספרו אמרי שפר², הביא שמרן ראש הישיבה והרב הראשי לישראל, הגר"א שפירא זצ"ל, כבר נדרש לתמיהה זו, וכך הסביר:

"אברהם איש החסד, שמסר נפשו על מידה זו להתחסד עם בריותיו של הקדוש ברוך הוא, עתה שראה כי כלתה הרעה, חשב לפחות שאוכל להמשיך את מפעלי הגדול, יתנו לי מתנות ואוכל להמשיך לעשות חסדים בעולם הזה".

וכך מופיעים הדברים ברשימות שלי, ממה ששמעתי מראש הישיבה זצ"ל:

"כשגורמים לאדם לחייך זו מצווה של חסד, לעשות

1	בראשית י"ב, י"ג.	3	בתרגום הגאון מהר"י קאפח.
2	עמ' ס"ו.	4	דברים כ"ח, ט.
		5	דברים י, י"ב.
		6	דברים פרשת עקב פסקא מ"ט.

"כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע אפילו נתן לו אלף זהובים אבד זכותו והפסידה, אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה ומתאונן עמו על צרתו שנאמר¹²: 'אם לא בכיתי לקשה יום עגמה נפשי לאביון, ומדבר לו דברי תחנונים ונחומים שנאמר¹³: 'ולב אלמנה ארנין'."

מקום נוסף, שבו כלל הרמב"ם את חובתנו להיות אנשי חסד, נמצא בהלכות יום טוב¹⁴. שם מלמד אותנו הרמב"ם, כיצד נוכל לקיים באמת את מצוות שמחת יום טוב:

"הקטנים נותן להם קליות [פיצוחים] ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים, **אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו**, ועל אלו נאמר¹⁵: 'זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם', ושמחה כזו קלון היא להם שנאמר¹⁶: 'וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם'."

שמחת יום טוב, שאיננה כוללת בתוכה את הדאגה למי שאין לו, אינה שמחה של מצוה, אלא סתם מילוי הבטן באוכל.

ונסיים בדברי מרן הראי"ה קוק זצ"ל, בספרו אורות הקודש¹⁷:

"חסד של אברהם, הוא כולל את כל באי עולם, וחסד של אהרן הוא מרוכז בישראל.

ומי שמתדבק במדת החסד לאמתו, באור תורה, צריך שיחבר את שני ענני הכבוד הללו של אברהם ושל אהרן ביחד, ויאירו עליו שני האורות. ואז יאמר¹⁸: 'חביב אדם שנברא בצלם, וחביבים ישראל שניתן להם כלי חמדה'."

וכן חזר וכתב הרמב"ם גם בחיבורו הגדול ה'משנה תורה'⁷:

"ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר: 'והלכת בדרכיו... כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון, מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא נקרא קדוש אף אתה היה קדוש, ועל דרך זו קראו הנביאים לא-ל בכל אותן הכנויין: ארך אפים ורב חסד צדיק וישר תמים גבור וחזק וכיוצא בהן, להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו'."

המצווה השנייה, שכלל בה הרמב"ם את מצוות גמילות חסדים, היא מצוות 'ואהבת לרעך כמוך'⁸. וכך כתב הרמב"ם בכלל⁹ השני שבהקדמתו לספר המצוות:

"ביקור חולים וניחום אבלים וקבירת מתים... כל הפעולות האלה ודומיהן נכנסות תחת מצווה אחת מכלל המצוות האמורות בתורה בפירוש, והוא אמרו יתעלה: 'ואהבת לרעך כמוך'."

ואף על דברים אלו חזר הרמב"ם בחיבורו הגדול¹⁰:

"מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל 'ואהבת לרעך כמוך', כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצות'."

הרי שמצוות גמילות חסדים שייכת הן למצוות שבין אדם למקום, שהרי היא חלק מהמצווה ללכת בדרכיו, וכן היא מצווה שבין אדם לחבירו – חלק ממצוות אהבת ה'רע'."

יש להעיר, שגם הקשר בין החיוך למצוות החסד, שהזכיר מרן ראש הישיבה זצ"ל, מקורו ברמב"ם, שכך כתב בהלכות מתנות עניים¹¹:

7	הלכות דעות א ו – ז.	12	איוב ל, כ"ה.
8	ויקרא י"ט, י"ח.	13	שם כ"ט, י"ג.
9	השורש השני, בתרגומים אחרים.	14	ו, י"ח.
10	הלכות אבל י"ד, א.	15	הושע ט, ד.
11	י, ד.	16	מלאכי ב, ג.
		17	חלק ג עמ' של"ז, בפרק הנקרא: חסד וכהונה.
		18	על פי המשנה באבות ג, י"ד.